

శ్రీః
శ్రీమతే రామానుజాయ నమః
శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః
శ్రీసీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః

శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే

॥ చతురధికశతతమః సర్గః ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

శ్రీ రంగరామానుజ మహాదేశికన్

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

శ్రీః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

శ్రీసీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నహనుమత్సమేత శ్రీరామచంద్ర పరబ్రహ్మణే నమః

॥ చతురధికశతతమః సర్గః ॥

వసిష్ఠేన సహాగచ్ఛంత్యాః కౌసల్యాయా మందాకినీతటే సుమిత్రాదీనాం
సమక్షే దుఃఖపూర్ణోద్ధారః, సీతారామ లక్ష్మణకర్తృకా మాతృకాణాం
చరణవందనా వసిష్ఠం ప్రణమ్య శ్రీరామాదీనాం సర్వైః సహోపవేశనం

వసిష్ఠః పురతః కృత్వా దారాన్ దశరథస్య చ |
అభిచక్రామ తం దేశం రామదర్శనతర్జితః || 2.104.1 ||

రాజపత్న్యశ్చ గచ్ఛంత్యో మందం మందాకినీం ప్రతి |
దదృశుస్తత్ర తత్ తీర్థం రామలక్ష్మణసేవితం || 2.104.2 ||

కౌసల్యా బాష్పపూర్ణేన ముఖేన పరిశుష్యతా |
సుమిత్రామబ్రవీద్ దీనాం యాశ్చాన్య రాజయోషితః || 2.104.3 ||

ఇదం తేషామనాథానాం క్లిష్టమక్లిష్టకర్మణాం |
వనే ప్రాక్కలనం తీర్థం యే తే నిర్విషయాకృతాః || 2.104.4 ||

ఇతః సుమిత్రే పుత్రస్తే సదా జలమతంద్రితః |
స్వయం హరతి సౌమిత్రిర్మమ పుత్రస్య కారణాత్ || 2.104.5 ||

జఘన్యమపి తే పుత్రః కృతవాన్ న తు గర్జితః |
బ్రాతుర్యదర్థరహితం సర్వం తద్ గర్జితం గుణైః || 2.104.6 ||

అద్యాయమపి తే పుత్రః క్లేశానామతథోచితః |
నీచానర్థసమాచారం సజ్జం కర్మ ప్రముంచతు || 2.104.7 ||

దక్షిణార్ద్రేషు దర్భేషు సా దదర్శ మహీతలే |
పితురింగుదిపిణ్యాకం న్యస్తమాయతలోచనా || 2.104.8 ||

తం భూమౌ పితురార్ద్రేన న్యస్తం రామేణ వీక్ష్య సా |
ఉవాచ దేవీ కౌసల్యా సర్వా దశరథస్త్రియః || 2.104.9 ||

ఇదమిక్ష్యాకునాథస్య రాఘవస్య మహాత్మనః |
రాఘవేణ పితుర్దత్తం పశ్యతైతద్ యథావిధి || 2.104.10 ||

తస్య దేవసమానస్య పార్థివస్య మహాత్మనః |
నైతదౌపయికం మన్యే భుక్తభోగస్య భోజనం || 2.104.11 ||

చతురంతాం మహీం భుక్త్వా మహేంద్రసదృశో భువి |
కథమింగుదిపిణ్యాకం స భుంక్తే వసుధాధిపః || 2.104.12 ||

అతో దుఃఖతరం లోకే న కించిత్ ప్రతిభాతి మే |
యత్ర రామః పితుర్దద్యాదింగుదీక్షోదమృద్ధిమాన్ || 2.104.13 ||

రామేణేంగుదిపిణ్యాకం పితుర్దత్తం సమీక్ష్య మే |
కథం దుఃఖేన హృదయం న స్ఫోటతి సహస్రధా || 2.104.14 ||

శ్రుతిస్తు ఖల్వియం సత్యా లౌకికీ ప్రతిభాతి మే |
యదన్నః పురుషో భవతి తదన్వాస్తస్య దేవతాః || 2.104.15 ||

ఏవమార్తాం సపత్న్యస్తా జగ్మురాశ్వాస్య తాం తదా |
దదృశుశ్చాశ్రమే రామం స్వర్గచ్యుతమివామరం || 2.104.16 ||

తం భోగైః సంపరిత్యక్తం రామం సంప్రేక్ష్య మాతరః |
ఆర్తా ముముచురశ్రాణి సస్వరం శోకకర్శితాః || 2.104.17 ||

తాసాం రామః సముత్థాయ జగ్రాహ చరణాంబుజాన్ |
మాతృణాం మనుజవ్యాఘ్రః సర్వాసాం సత్యసంగరః || 2.104.18 ||

తాః పాణిభిః సుఖస్పర్శైర్మృద్వంగులితలైః శుభైః |
ప్రమమార్జ్ఞా రజః పృష్ఠాద్ రామస్యాయతలోచనాః || 2.104.19 ||

సౌమిత్రిరపి తాః సర్వా మాతృః సంప్రేక్ష్య దుఃఖితః |
అభ్యవాదయదాసక్తం శనై రామాదనంతరం || 2.104.20 ||

యథా రామే తథా తస్మిన్ సర్వా వవృతిరే స్త్రియః |
వృత్తిం దశరథాజ్ఞాతే లక్ష్మణే శుభలక్షణే || 2.104.21 ||

సీతాపి చరణాంస్తాసాముపసంగృహ్య దుఃఖితా |
శ్వశ్రూణామశ్రుపూర్ణాక్షీ సంబభూవార్గతః స్థితా || 2.104.22 ||

తాం పరిష్వజ్య దుఃఖార్తా మాతా దుహితరం యథా |
వనవాసకృతాం దీనాం కౌసల్యా వాక్యమబ్రుతీత్ || 2.104.23 ||

వైదేహరాజన్యసుతా స్నుషా దశరథస్య చ |
రామపత్నీ కథం దుఃఖం సంప్రాప్తా విజనే వనే || 2.104.24 ||

పద్మమాతపసంతప్తం పరిక్లిష్టమివోత్పలం |
కాంచనం రజసా ధ్వస్తం క్లిష్టం చంద్రమివాంబుధైః || 2.104.25 ||

ముఖం తే ప్రేక్ష్య మాం శోకో దహత్యగ్నిరివాశ్రయం |
భృశం మనసి వైదేహి వ్యసనారణిసంభవః || 2.104.26 ||

బ్రువంత్యామేవమార్తాయాం జనన్యాం భరతాగ్రజః |
పాదావాసాద్య జగ్రాహ వసిష్ఠస్య చ రాఘవః || 2.104.27 ||

పురోహితస్యాగ్నిసమస్య తస్య వై
బృహస్పతేరింద్ర ఇవామరాధిపః |
ప్రగృహ్య పాదౌ సుసమ్మృద్ధతేజసః
సహైవ తేనోపవివేశ రాఘవః || 2.104.28 ||

తతో జఘన్యం సహితైః స్వమంత్రిభిః
 పురప్రధానైశ్చ తథైవ సైనికైః |
 జనేన ధర్మజ్ఞతమేన ధర్మవా -
 నుపోపవిష్టో భరతస్తదాగ్రజం || 2.104.29 ||

ఉపోపవిష్టస్తు తదాతివీర్యవాం -
 స్తపస్వివేషేణ సమీక్ష్య రాఘవం |
 శ్రియా జ్వలంతం భరతః కృతాంజలి -
 ర్యథా మహేంద్రః ప్రయతః ప్రజాపతిం || 2.104.30 ||

కిమేష వాక్యం భరతోఽద్య రాఘవం
 ప్రణమ్య సత్కృత్య చ సాధు వక్ష్యతి |
 ఇతీవ తస్యార్యజనస్య తత్త్వతో
 బభూవ కౌతూహలముత్తమం తదా || 2.104.31 ||

స రాఘవః సత్యధృతిశ్చ లక్ష్మణో
 మహానుభావో భరతశ్చ ధార్మికః |
 వృతాః సుహృద్భిశ్చ విరేజిరేఽధ్వరే
 యథా సదస్యైః సహితాస్తయోఽగ్నయః || 2.104.32 ||

|| ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకియే ఆదికావ్యే
 అయోధ్యాకాండే చతురధికశతతమః సర్గః ||